

Možnosti Cochemského modelu v českém a slovenském právním prostředí

Luboš Patera

Striedavá starostlivosť o deti, slovensko – česká spoločnosť

Několik úvah na úvod...

„Člověk sám je největší expert na své vlastní problémy! A druzí lidé mu mohou být jen nápomocní tohoto experta v sobě sama objevit a probudit...“

Cochemský model je funkční a v mnohaleté praxi ověřenou alternativou k rozvodovým bitvám o výchovu dětí.

V Cochemském modelu se jedná o vzdání se osobní a profesní moci, a s tím spojených manipulací druhým člověkem.

Osobní i profesní moc se může projevovat např. postoji „já vím (z titulu své zkušenosti, odborného vzdělání, společenského postavení atd.), co by ten druhý měl dělat, jak by měl svou situaci řešit, co je pro něho nejlepší...“ A posléze manipulacemi, kdy se snažím druhého různými, mnohdy i nepřímými, způsoby přimět, aby dělal to, co mu radím či přímo přikazuji.

Vše to v podstatě znamená, že se nejen vyvyšuji nad druhého (JÁ mám patent na řešení JEHO problémů), ale především člověku v potížích a krizi znesnadňuji (či přímo znemožňuji), aby věřil sám sobě a byl tak schopen se zaktivizovat a najít řešení, které bude „šité na míru“ právě pro jeho jedinečný případ. Činím ho tak i závislým na sobě (což může uspokojovat touhu mít nad druhými moc) a posiluji jeho strach spolehnout se na sebe sama.

Cochemský model naopak vychází z přesvědčení, že každý člověk má v sobě sebeúzdavné, sebe-regulační síly a schopnost řídit sám svůj vlastní život. Hlavní úlohou zástupců jednotlivých profesí pak je, aby člověku v problémové situaci byli pomocníky či průvodci (lidsky a odborně) na jeho vlastní cestě a umožnili mu dospět k řešení, jež je přijatelné a nejvhodnější právě pro něho, protože se zrodilo z něho samého. Totéž se týká celé rodiny – všech jejích příslušníků.

Podle WHO je zdravý stav prostý tělesného, duševního a sociálního utrpení. Pokud tuto definici vztáhneme i na zdraví sociálních skupin, zjistíme, že „rozvodový systém“, tak jak je v současnosti nastaven, přináší **vysokou míru psychického i sociálního utrpení jednotlivců, i celých generací.**

Praktické využití Cochemského modelu v českých a slovenských podmínkách je závislé především na **změně přístupu** k řešení výchovy dětí po rozvodu a rozchodu rodičů; **změna právních**

předpisů v podstatě nutná není; v jednotlivostech je možné převzít drobné české a slovenské procesní odlišnosti a doplnit administrativní náležitosti.

Změna paradigmatu celého „rozvodového systému“ si žádá jak změnu v činnosti jednotlivých zainteresovaných profesí, tak jejich faktickou spolupráci mezi sebou navzájem („sesítování profesí“) i s klienty, tedy s celou rodinou. Důležité je i vyloučení přirozených obav odborných profesí ze „ztráty práce a výdělku“, pokud by se rozvodová patologie měla zásadním způsobem zmírnit (a Cochemský model patologii skutečně zásadně snižuje a odstraňuje!). Zde je na místě **změna orientace práce odborných profesí na cíl pomoci rodičům nalézt vlastní přijatelné řešení** porozvodové výchovy, nikoliv udržovat spornou situaci – a tedy klientelu – co možná nejdéle. **Tedy stejný objem práce nasměrovaný na jiný cíl!**

Jak a kde začít?

1. informační aktivity – jak směrem k rodičům, tak k odborné veřejnosti

1/1 Odborné konference s tématem Cochemského modelu:

Mezinárodní konference *Nové evropské trendy v péči o děti po rozvodu* rodičů uspořádána Magistrátem hlavního města Prahy v říjnu 2010 za účasti Jürgena Rudolpha.

Stejnojmenná konference uspořádána v Bratislavě v dubnu 2013, opět za účasti Jürgena Rudolpha, Vysokou školou zdravotnictva a sociálnej práce sv. Alžbety, Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Fakultou masmediálnej komunikácie University sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Asociáciou rodinných sudcov, a slovensko – českou spoločnosťou Striedavá starostlivosť o deti.

1/2 Vydání knihy Jürgena Rudolpha *Du bist mein Kind*, popisující patnáctiletou zkušenost s Cochemským modelem, a její distribuce k soudům, orgánům sociálně – právní ochrany dětí, a zainteresovaným pracovištím odborných profesí.

V českém a slovenském jazyce vytištěna v rámci uvedených mezinárodních konferencí *Nové evropské trendy v péči o děti po rozvodu* rodičů.

1/3 Vytvoření písemných informačních materiálů pro rodiče

Popis jejich situace, upozornění na rizika pro zdravý vývoj jejich dítěte, popis činnosti jednotlivých profesí, které jim mohou pomoci situaci řešit s návodem, jaké konkrétní služby a jakým způsobem prováděné, mají rodiče požadovat, důraz na výhodnost smírného řešení, doporučená literatura – *Zdravý rozvod; Rozvodové jedy* a pod. Příkladem může být v tomto směru bohatá publikační činnost a informační politika vlády Nového Zélandu.

2. vypracování základních principů činnosti jednotlivých profesí, které by byly v souladu s Cochemským modelem

2/1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

(V praxi se vesměs setkávají, nebo mohou setkat, s rodiči jako první.)

2/1/1 – Informování **obou** rodičů ústně **i písemně** (popis jejich situace, upozornění na rizika pro zdravý vývoj jejich dítěte, popis činnosti jednotlivých profesí, které jim mohou pomoci situaci řešit s návodem, jaké konkrétní služby a jakým způsobem prováděné, mají rodiče požadovat, důraz na výhodnost smírného řešení, doporučení vhodné literatury – *Zdravý rozvod; Rozvodové jedy* a pod.).

2/1/2 – Zprostředkování pomoci dalších profesí (mediace, rodinná poradna, ...).

2/1/3 – Pokud je OSPOD již soudem ustanoven kolizním opatrovníkem postup podle bodů 2/1/1 a 2/1/2, včetně aktivního podávání informací soudu o spolupráci nebo nespolupráci rodičů na smírném řešení situace.

2/1/4 – Pokud rodiče ukončí mediaci bez dílčí nebo celkové dohody, nebo takto mediaci ukončí jeden z nich, OSPOD bezodkladně prověří situaci v rodině a podá zprávu soudu.

2/1/5 – V činnosti OSPOD by bylo vhodné využít standardizovaného dotazníku (dotazníků) pro výkon sociálně-právní ochrany dětí v situacích rozvodu a rozchodu rodičů (viz obdobný dotazník z New Yorku v příloze); tento prvek není samoučelnou byrokracií, ale legitimním nástrojem k omezení tolik rozšířených subjektivních a svévolných přístupů.

2/1/6 V rámci výkonu funkce opatrovníka nezletilých dětí v soudním řízení, může OSPOD dojít k závěru, že rozvod rodičů by byl proti zájmům nezletilých dětí. V takovém případě by měl o svém názoru informovat soud. (ČR - § 24 odst. 2 zákona o rodině: *Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.* SR - § 23 odst. 2 zákona o rodině: *Súd pri rozhodovaní o rozvode vždy prihliadne na záujem maloletých detí.*)

2/2 Soud péče o nezletilé (opatrovnícký soud)

2/2/1 – Bezodkladně po podání návrhu na úpravu poměrů nezletilých dětí ustanovení OSPOD kolizním opatrovníkem, který by měl začít bezodkladně s rodiči pracovat dle bodu 2/1.

2/2/2 – V ČR předvolání rodičů k **přípravnému jednání** podle § 114c o. s. ř. (termín přípravného jednání by měl být stanoven v řádu několika týdnů, nikoliv měsíců, jak je běžné).

Při přípravném jednání **soudce rodičům umožní, aby dostatečně podrobně vysvětlili** svůj postoj k rodinné situaci a jejímu řešení, poučí je o vhodném přístupu a rizicích pro zdravý vývoj dítěte a o

všech variantách porozvodové výchovy, a podle okolností **doporučí (v rámci pokusu o smír) nebo uloží** účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání. Soudní řízení je po dobu mediace přerušeno.

V SR institut přípravného jednání o. s. p. neupravuje, lze uvažovat o jeho jednoduché novelizaci.

2/2/3 – K mediaci mohou být rodiče v SR soudem vyzváni (§ 99 o. s. p.); v ČR jim může být soudem doporučena nebo uložena (§ 99, 100, 110 o. s. ř.) Průběh mediace je sledován opatrovníkem (OSPOD) v rámci jeho sociální práce s rodinou.

2/2/4 – Pokud soud ustanoví znalce, nemělo by zadání obsahovat otázky typu „který rodič je lepší“, neboť to zákonitě vede k soupeření rodičů a k úřednímu vytěsňování toho „horšího“ z výchovy dítěte. I znalec by měl být soudem zaúkolován ke spolupráci s rodiči na hledání vhodného řešení porozvodové výchovy.

Výběr znalců pro jednotlivé případy by se měl řídit obecně platným náhodným systémem (jako např. přidělování věcí jednotlivým soudcům), nikoliv aby si soudce subjektivně vybíral znalce podle toho, jaký požaduje závěr posudku, jak je v praxi zavedeno.

2/3 Mediace

2/3/1 Při vyskytnutí potřeby rodičů (jednoho z nich) zpracovat s odbornou pomocí rozvod a rozchod, je mediace přerušena a rodičům je doporučeno využít rodinného poradenství.

2/3/1 Pokud rodiče ukončí mediaci bez dílčí nebo celkové dohody, nebo takto mediaci ukončí jeden z nich, podá mediátor/ka bezodkladně zprávu OSPOD a soudu, je-li prováděna mediace v průběhu soudního řízení.

2/4 Rodinné poradenství

2/4/1 Rodinné poradenství by mělo být v zásadě zaměřeno na hledání vhodného způsobu porozvodové výchovy dětí.

2/4/2 Součástí rodinného poradenství by mělo být poučení rodičů o všech formách porozvodové výchovy a důležitosti podílu obou rodičů na výchově. Na místě je i předání dostatečného množství písemných informačních materiálů a doporučení vhodné literatury (viz bod 2/1/1).

2/5 Soudní znalci

2/5/1 Znalci by v posudcích měli zjišťovat pouze to, zda rodiče jsou výchovně způsobilí, nikoliv zda jeden z nich je „lepší“.

2/5/2 Posudek by měl obsahovat rozbor osobnostních charakteristik rodičů z hlediska jejich prospěšnosti pro dítě (každý rodič může svému dítěti dát něco dobrého; pro dítě je důležité, aby se matka a otec doplňovali, nikoliv, aby jeden z nich byl z výchovy vytěsňen).

2/5/3 Znalci by se neměli v posudcích soustřeďovat jen na diagnostiku, ale měli by při práci s posuzovanými osobami spolu s nimi hledat nejvhodnější řešení porozvodové výchovy.

2/5/4 Výběr znalců pro jednotlivé případy by se měl řídit obecně platným náhodným systémem (jako např. přidělování věcí jednotlivým soudcům), nikoliv aby si soudce subjektivně vybíral znalce podle toho, jaký požaduje závěr posudku, jak je v praxi zavedeno.

2/6 Advokacie

2/6/1 I právní službu mohou advokáti poskytovat odpovědně – místo nabídky právních úkonů „ke zničení protivníka“ mohou nabízet úkony vedoucí ke smírnému řešení (mimosoudní vyjednávání, účast na jednání s OSPOD, z hlediska mediace není na překážku ani účast právních zástupců rodičů při ní, výhodná může být např. při sepisování mediačních dohod).

2/6/2 Jako výhodná se jeví případná drobná změna advokátního tarifu, který by umožňoval jednorázovou paušální platbu „za případ“, tedy např. jednotnou částku za vyřešení úpravy výchovy a výživného bez ohledu na počet právních úkonů – tímto ekonomickým nástrojem by se snadno eliminovala snaha prodlužovat soudní řízení kvůli narůstající odměně advokáta. V SR byl takový legislativní návrh již zpracován...

2/7 Ministerstvo spravdnosti

2/7/1 Průběžné informování a vzdělávání opatrovnických soudkyň a soudců o principech a výsledcích Cochemského modelu prostřednictvím Justiční akademie, a to i s využitím knihy Jürgena Rudolpha *Du bist mein Kind* (v českém a slovenském jazyce již vydána).

Spolupráce s Ministerstvem spravdnosti na novém vytištění této knihy v množství dostatečném pro každého opatrovnického/rodinného soudce, každé oddělení OSPOD a každou Poradnu pro rodinu i další potřeby. Cochemský model je mimo jiné i přirozenou prevencí tzv. domácího násilí, na jehož řešení jsou neustále vynakládány výrazné finanční prostředky.

2/7/3 „Jednovětná“ novelizace § 2 Vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy (ČR), resp. § 51 zákona č. 757/2004 Z.z. o súdech (SR), takto:

„ Ve věcech péče o nezletilé předsedové soudů v rozvrhu práce zajistí, aby obsazení senátů a přidělování věcí samosoudcům a senátům respektovalo zásadu paritního zastoupení mužů a žen. “

Tímto způsobem by bez zásahu do nezávislosti soudního rozhodování byl vyrovnán současný nepoměr soudkyní a soudců rozhodujících opatrovnické věci, kdy v ČR přibližně na 35 soudkyní připadá 1 soudce, což se zákonitě odráží na systémové diskriminaci mužů v porozvodové výchově dětí. **Paritní zastoupení rozhodujících orgánů je přitom základní zásadou politiky rovných příležitostí Evropské unie**, přičemž Evropská komise v současnosti prosazuje 40% zastoupení žen ve správních orgánech soukromých firem!

2/7/4 Novelizace advokátního tarifu, aby umožňoval jednorázovou paušální platbu „za případ“, tedy např. jednotnou částku za vyřešení úpravy výchovy a výživného bez ohledu na počet právních úkonů – tímto ekonomickým nástrojem by se snadno eliminovala snaha prodlužovat soudní řízení kvůli narůstající odměně advokáta.

2/7/5 Vytištění informačních materiálů pro rodiče (popis jejich situace, upozornění na rizika pro zdravý vývoj jejich dítěte, popis činnosti jednotlivých profesí, které jim mohou pomoci situaci řešit s návodem, jaké konkrétní služby a jakým způsobem prováděné, mají rodiče požadovat, důraz na výhodnost smírného řešení) a jejich volná distribuce u soudů – obdobně ministerstvo průběžně vytváří a distribuuje informační materiály i v jiných právních oblastech.

2/8 Ministerstvo práce a sociálních věcí - ve spolupráci s krajskými úřady a Ústředím práce, sociálních věcí a rodiny (SR)

2/8/1 Systematické vzdělávání sociálních pracovníků o principech Cochemského modelu a důsledná kontrola činnosti. V SR je v tomto směru významným pozitivním prvkem Interná norma ÚPSVAR č. IN – 014/2012 *Vykonávanie funkcie kolízneho opatrovníka a súvisiacich opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny.*

2/8/2 Vytvoření standardizovaného dotazníku (dotazníků) pro výkon sociálně-právní ochrany dětí v situacích rozvodu a rozchodu rodičů (viz obdobný dotazník z New Yorku v příloze); tento prvek není samoučelnou byrokracií, ale legitimním nástrojem k omezení tolik rozšířených subjektivních a svévolných přístupů.

2/8/3 Spolupráce s Ministerstvem spravedlnosti na novém vytištění knihy německého soudce Jürjena Rudolpha *Du bist mein Kind* v množství dostatečném pro každého opatrovnického/rodinného soudce, každé oddělení OSPOD a každou Poradnu pro rodinu i další potřeby. Cochemský model je mimo jiné i přirozenou prevencí tzv. domácího násilí, na jehož řešení jsou neustále vynakládány výrazné finanční prostředky.

Poznámka na závěr: Výsledkem dohod rodičů, kteří projdou Cochemským modelem, není v žádném případě pouze a výhradně střídavá výchova. Dohody rodičů obsahují všechny varianty a i nadále v praxi v porozvodové výchově převažuje větší podíl matek. Ke všem variantám porozvodové výchovy však rodiče docházejí **vlastním rozhodnutím** za pomoci příslušných profesí, takže jde o **přirozený stav**, který se pozitivně odráží jak ve spolupráci rodičů na porozvodové výchově dětí, tak v jejich dalším osobním životě. **V neposlední řadě i tátové více a radostněji platí výživné, jak v Německu prokázal obsáhlý výzkum!**

Příloha:

dotazník pro sociální šetření v New Yorku